ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 3

A gazdasági kultúra fejlesztésének kérdése Erdélyben

SOMAI JÓZSEF főszerkesztő

Jelen tanulmányban konkrétabban szó esik majd az erdélyi közösség gazdasági kultúrájáról, továbbá arról, hogy ennek a kultúrának milyen esélyei vannak a közös Európában. Emellett a kultúra és fenntarthatóság, kultúra és versenyképesség, humán beruházás kérdésekről is szó lesz, illetve arról, hogy a kultúra business is lehet. Mindebbe pedig a következő problémák tisztázása is belefér: a kultúrák sokféleségében hol helyezkedik el a gazdasági kultúra, hogyan jeleníti meg önmagát a gazdaság a kultúrában vagy a kultúra a gazdaságban, valamint: mi a kultúra gazdaságfejlesztő szerepe, vagy fordítva, a gazdaság kultúrafejlesztő szerepe. Mindegyik már önmagában is igen fontos kérdés. Mindezekről külön konferenciát lenne illő szervezni, vagy külön-külön tanulmányt írni róluk, mert a közérdeknek egytől-egyig fontos tétele. Mivel ez most nem áll módunkban, néhány általános kérdés tisztázása után megelégszünk az erdélyi magyar közösség gazdasági kultúrájának általános elemzésével, tekintettel arra, hogy az erdélyi magyar gazdasági kultúra óriási hátrányból indult a ’90-es években.

Az átlagembernek a gazdaságról kialakult képében az ügyeskedés, a rafináltság a fondorlatosság, netán a becsapás, a gazemberség, a zavar asszociálódik. Ezt a téves, torz nézetet csak egy színvonalas gazdasági kultúra általános érvényre juttatása oszlathatja el. Miért ez az elferdült kép a gazdaságról? Felmérések igazolják, hogy az általános képzést végző iskolatípusokban a diákoknak majd semmit sem tanítanak a gazdasági életről, bár a tanulók már iskolába kerülésükkor számos gazdasági fogalmat ismernek. Ezeket azonban a gyermekkori spontán megismerés folyamatában szerezték, azonban nem tudják helyesen értelmezni a fogalmak mögött rejlő tartalmat, s ezért a gazdaságról kialakult képük magában rejti azt az általános negatív tartalmat, amiről az imént említést tettem. Ennek elsődlegesen az az oka, hogy a gazdaság világáról szerzett ismereteiket senki sem segíti rendszerbe foglalni, értelmezni, valamint azt megértetni, hogy a gazdasági cselekvés nem ügyeskedés, hanem szakmaiság, nem fondorlat vagy rafináltság, hanem ésszerűség, nem becsapás és gazemberség, hanem a fennmaradás küzdelme, a társadalom nélkülözhetetlen szolgáltatási területe, és hogy a gazemberségnek nemcsak a gazdaság területén van léte, hisz nem gazdasági kategória, hanem erkölcsi, s a társadalom minden más területén létezik. Tagadhatatlan, hogy a lealacsonyult erkölcs az alacsony gazdasági kultúrával való összefüggésben lehet a visszaélés forrása a gazdaság területén is. Miután nem magyarázzák meg a gyerekeknek, hogy a vállalkozás világához hozzátartozik a tudás, a verseny, a munka, stb., nehezen fog ki-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 4

alakulni bennük az a tudat, hogy a vállalkozás, a kockázat, a verseny a gazdaság fennmaradásának fontos feltétele, s hogy a vállalkozás nem hamisság, becsapás vagy gazemberség. A gazdaságról, az üzlet világáról kialakult társadalmi kép nem alakulhat helyesen megfelelő képzés nélkül, s így csökken annak az esélye is, hogy a gazdasági életben teret kapjon az etikus magatartás és ebből következően a gazdaságról alkotott helyes kép.

Nekünk közgazdászoknak határozott a véleményünk, hogy a gazdasági kultúra az élet kultúrája. A gazdasági kultúra önálló kultúratípus, sajátos tartalommal, képzési formákkal, eszközökkel és módszerekkel.

Nap mint nap mindannyian szembesülünk a gazdasággal, mindannyiunknak van egy bizonyos fajta gazdasági kultúrája, azonban a képzésünk függvényében mindenkié sajátos szintű, sajátos színvonalú, vagyis mindenki gazdasági kultúrája szintben, színvonalban, minőségben, vagy a mennyiségben, végső fokon a képzettségi fokok szintje szerint különbözik egymástól. Nem egyformán értjük a társadalmunkban és gazdaságunkban végbemenő folyamatok mechanizmusát és mozgatórugóit. Nehezen és nem egyformán igazodunk el az új, állandóan változó világban. Még a szakemberek is eltérő módon fogják fel és értelmezik a körülöttünk végbemenő ugyanazon folyamatokat, a szakmán kívüliek természetesen még nehezebben. Lásd például a globalizáció kérdését, melyben teljesen ellentétes, egymásnak feszülő nézetek uralkodnak, vagy akár az európai uniós csatlakozást illető pro és kontra nézeteket.

Nyilvánvaló, nagy a különbség az egyszerű gazdasági fogalmak és a bonyolult folyamatok megismerése között, mely megismerés nem egyformán jelentkezik minden egyén esetében. Ezért először el kell választanunk egymástól a spontán és tudatosan szerzett gazdasági ismereteket, továbbá az egyén és a társadalom gazdasági kultúráját. Ezen belül alakul a csoport, konkrétabban a családi érdekek mentén létrejövő gazdasági kultúra elsajátítása, tekintettel arra, hogy az első gazdasági ismereteket a családban kapjuk.

Az anyanyelvvel vagy a matematika egyszerű elemeinek megismerésével párhuzamosan, egy időben tanuljuk meg a gazdasági fogalmakat csecsemőkortól kezdődően. Emiatt vádolhatnak ugyan szakmai sovinizmussal, de ez az élet valósága. Az „enyém”, a „tied” fogalma például a nyelvvel együtt alakul, és ez már a birtoklási tudat folyamata, tehát gazdasági kategória. A családi nevelés folyamán a kislánynak konyhafelszerelést vesz a szülő játékszerként, vagy babajátékot, s a fiúgyermeknek olyan eszközöket, amelyek már a szakmaiság jeleit építik a tudatba (pl. orvosi felszerelést), vagy olyant, amelyik épp a kézügyesség fejlesztésének a gyökere (pl. játékszerszámok). A léthez való viszonyulás kényszere alatt, az ismeretszerzés teljes folyamatában ragadnak az egyénhez a gazdasági kultúrához tartozó fogalmak

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 5

A megmaradás minősége (minőségi megmaradás) szervesen összefügg a gazdasági kategóriák tudásának minőségi ismeretével és alkalmazásával. Így például a táplálkozás feltételeinek a kialakítása, az öltözködés és egyéb személyhez fűződő igények a kultúrának azt a részét jelentik, amelyek a gazdasági kultúrához kötődnek. A gazdasági kultúrának a milyensége, főleg minősége, meghatározza az életminőséget. A gazdasági kultúra alakítja ki azt a képességet, hogy az egyén a saját életvitelének szervezésére, önnön céljai megvalósítására alkalmas legyen.

A piacgazdaságra való áttérés kapcsán viszont egyre gyakrabban merül fel az a követelmény, hogy az iskolának, a közoktatásnak fel kell készítenie a felnövő generációkat a gazdaság világában való eligazodásra, át kell nyújtani minden tanulónak egy olyan általános gazdasági kultúrát, mely hozzásegíti az eléggé bonyolult környező világhoz való konfliktusmentes alkalmazkodáshoz. Ebben a tanulási folyamatban három fázist különíthetünk el: 1. A spontán ismeretek megszerzése a családban, amely a közvetlen családi környezetben s annak hatására folyik. 2. Szervezett általános gazdasági kultúrára való nevelés az oktatásban, amely formális képzési rendszerekben, graduális oktatásban történik. Ebből az ismeretszerzésből minden iskolázottnak részesülnie kellene az általános kultúraszerzés keretei között. Ez a fázis ma Erdély-szerte nagyon különböző módon történik, ezzel van jelenleg nagy gondunk, mondhatjuk a 89-es fordulat óta, tekintettel arra, hogy attól kezdve a piacgazdaságra való áttérés feltételei a gazdasági gondolkodás teljes átalakítását igényelték. 3. A szakosodott gazdasági kultúrára való nevelés nyilván a gazdasági szakoktatás közép- és felsőfokú intézeteiben folyik. Ezzel az oktatással szintén gondjaink vannak, a szomorú megállapításunk az, hogy sajnos a nemzetközi átlag szintjénél jóval alacsonyabb fokon maradt az erdélyi magyar közösség gazdasági kultúrája, s ezen belül az egyének gazdasági kultúrája. Foglalkozzunk hát mindkét oktatási rendszerrel hazai (erdélyi) vonatkozásban, s nézzük meg: Milyenek a gazdasági kultúrára való nevelés régi és új dimenziói a szervezett és szakosodott képzési területeken?

Nem állítható, hogy a gazdasági szakmai oktatás, nevelés történelmi folyamatának az utolsó félévszázados alakulásában, az adott történelmi-társadalmi helyzetekben minőségi jobbulás irányába mozdult volna a gazdasági kultúrára való nevelés. Sőt, mélyebb elemzés segítségével tapasztalhattuk annak fokozatos romlását.

A gazdasági kultúrára való nevelés formális eszközei anyanyelven (magyarul) a XIX század végén alakultak ki. Ezek a kereskedelmi és pénzügyi iskolák voltak. Egyetemi szintű gazdasági oktatás sokkal később, csak a XX. század közepén indult Erdélyben (A kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen, 1941-ben).

Valamikor – és itt gondolunk a XX. század első felére – a gazdasági, pénzügyi, kereske-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 6

delmi középiskolai oktatás Erdélyben olyan színvonalas volt, hogy ezeknek a végzetteknek – merészen mondható – az érettségi diplomával a szakmai elhelyezkedés legalább olyan vonzó, ha nem vonzóbb volt, mint egy, a mai felsőoktatásban szerzett diplomával rendelkezőnek. Igaz, abban az időben az önálló magyar anyanyelvű középiskolákban kiváló tanárok tanítottak, akik egész életüket oktatói pályára szánták, alapos szakmai, pedagógiai, módszertani ismeretek birtokában nevelték és képezték a pénzügyi, kereskedelmi középiskolai tanulókat évek hosszú során, kimunkált tankönyvekkel a tarsolyukban, gazdag könyvtárakkal, laborokkal, műhelyekkel jól felszerelt gazdasági iskolákban, amelyek a gazdasági kultúrára és szakmaiságra való nevelés bástyái voltak. Ezek az önálló pénzügyi-kereskedelmi középiskolák a történelem süllyesztőjébe jutottak, s az 1950-es években eltűntek az oktatás színteréről. Ezzel szemben az elmúlt több mint ötven évet szenvedett magyar anyanyelvű gazdasági oktatás olyan viszontagságokat élt át, amelyek nyomán a pár évvel ezelőtti újrakezdést a nulláról kellett indítani. Ez a pár év sem hozott még megváltást. A 2000–2001. iskolai évben a magyar nyelvű elméleti líceumok vagy iskolacsoportok, illetve általános szakiskolák keretében alakultak közgazdasági osztályok. A valamikori (1878–1958 között) működtetett 11 önálló erdélyi magyar anyanyelvű gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi iskolához viszonyítva ma Erdélyben csupán három önálló gazdasági szakiskola létezik: a Kájoni János Gazdasági Szakközépiskola Csíkszeredában, a Közgazdasági és Közigazgatási Szakközépiskola Sepsiszentgyörgyön, valamint a Közgazdasági Szakközépiskola Székelyudvarhelyen. Egyébként a gazdasági szakoktatás terén vagy mint magyar tagozat, vagy mint iskolacsoport melletti magyar vonal, vagy csupán elméleti iskolák szárnya alatt megtűrt magyar osztályok működnek. Az viszont közismert tény, hogy a legbizonytalanabb helyzete ezeknek a megtűrt osztályoknak van, mert az igazgatóságok csak érdekeik szerint kezelik az évi beiskolázások kérdését, hiszen ha valamiről le kell mondani, ezek az osztályok az elsők, amelyek kiesnek. Erre az esetre sajnos ékes gyakorlati bizonyítékok vannak. Sajnálatos, hogy már vannak esetek, amikor elméleti iskolákban lemondtak a gazdasági jellegű osztályok beiskolázásáról az igazgatóságok által felhozott következő kérdéses, mondvacsinált indokok miatt: (1) veszélybe kerül az iskola, mert szakiskolává vagy iskolacsoporttá alakíthatják (?); (2) a szaktanár-ellátottságban jelentkező hiányokból származó nehézségek; (3) a szak iránti elégtelen érdeklődés(?). Ezek az indokok álindokok, s így nincs középiskolai gazdasági szakoktatás olyan városainkban, ahol valamikor két-három önálló gazdasági szakközépiskola is működött (Kolozsvár, Szatmár, Nagyvárad).

A gazdasági kultúrára való nevelés terén Erdélyben nagy gondjaink vannak, azonban a jelenlegi tragikus állapot nem vezethet letargikus gondolkodásmódhoz, mert legalább a ki-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 7

útkeresés lehetséges feltételeit meg kell találni, amelyek már részben adottak. Hiányzik az önálló döntéshozás feltételrendszere és az önálló fejlesztési anyagi háttér feletti döntéshozás képessége. Csak a magyar anyanyelvű oktatás autonómiájának megvalósítása lehet a megoldás.

A fejlett piacgazdasággal rendelkező társadalmakban a gazdaság világában való eligazodáshoz szükséges ismeretek – a racionális családi gazdálkodástól a vállalkozási ismereteken, az adórendszeren, a társadalombiztosításon át egészen a befektetési lehetőségek ismeretéig – hosszú idő óta szerves részét képezik a társadalmilag releváns műveltségnek, a minden polgár által elsajátítandó kultúrának. A gazdaságra vonatkozó alapvető ismereteket a polgári társadalmakban nem valamiféle közgazdasági szakmai tudásként, csak a gazdasági pályákra készülők számára tanítandó tananyagként kell kezelni. Ennek magyarázata a polgári társadalmak sajátosságaiból, mindenekelőtt abból ered, hogy a piacgazdaság viszonyai között gyakorlatilag a társadalom tagjainak döntő többsége valamilyen módon a gazdaság szereplőjévé válik, s ilyen módon gazdasági döntések egész sorát kell meghoznia szinte nap mint nap. A gazdasági kultúra tartalma a polgári gazdasági rendszer kiépülésével együtt, úgymond organikusan alakult ki, s ma is a gazdaság világának változásaival szinkronban fejlődik.

Nagy jelentősége van annak, hogy milyen ismereteket, milyen jellegű tudásanyagot közvetít a gazdaság világáról az iskola, milyen kultúraelemeket tekint a társadalom a mindenki által elsajátítandó gazdasági kultúra részének.

A változások nyomán csak nagyon nehezen tudjuk elfogadni az értékrendszerben végbemenő átrendeződést. Nagyon nehéz a gazdaságról, a társadalomról való gondolkodásba bevinni azt az új kultúrát, amelynek lényege a kockázatvállalás, a bizonytalansági tényezőkkel való együttélés, a nagy változásokhoz, az új feltételekhez való gyors alkalmazkodás, mert erre eddig a társadalom, annak szűkebb vagy tágabb társadalmi, gazdasági feltételrendszere, nem szocializálta a tagjait.

Leghamarabb a pedagógusoknak maguknak kellene megtanulniuk otthonosabban mozogni a társadalomban, a közéletben, a helyi és a tágabb társadalmi-gazdasági intézményrendszerekben, hogy képesek legyenek a gazdasági kultúra átadására. Az alulfizetett, az egzisztenciális gondokba egyre jobban belefáradt, rossz körülmények között élő, alacsony presztízzsel rendelkező pedagógusok önmaguk sem képesek azoknak a tapasztalatoknak és ismereteknek a megszerzésére, amelyek ahhoz a fajta nyitottsághoz szükségesek, amelyek eredményeként az iskola fel tudja készíteni a diákokat a valóság megtapasztalására, értelmezésére. Hogyan tanítsa meg a pedagógus a gyerekeknek a kívánatos állampolgári kultúrát, a különböző intézményekben tanúsítandó polgári magatartást, ha sok

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 8

esetben éppen ő maga is szorong akkor, amikor ezekkel az új gazdasági fogalmakkal és intézményekkel kapcsolatba kerül? A pedagógusok zöme vajmi keveset tud a vállalkozás természetéről, az esetleges buktatókról, a vállalkozás világának sajátos filozófiájáról. Mit is kellene megismerjen a pedagógus? A képzés intézményesítésének a célját. Ide tartozik: 1. a tanulók pénzügyi kultúrájának megalapozása; 2. az optimális jövedelemszerzéshez, a jövedelem racionális felhasználásához szükséges ismeretek bővítése; 3. a családi gazdálkodás ésszerű, hatékony formáinak megismertetése; 4. ésszerű fogyasztói magatartásra nevelés; 5. a vállalkozások világának bemutatása, a modern piacgazdaságok etikai dilemmái, konfliktusok értékelése, kezelése.

A mai oktatási reformok egyik célja egy az élet valós szükségleteihez közelebb álló rendszer kidolgozása. Ennek érdekében el kell dönteni a következőket: Mely *kompetenciákat* kell az iskolában kifejleszteni? Milyen gazdasági *műveltségeket* kell kialakítani? Minek a *szakértőivé* kell a tanulóknak válniuk?

A kompetencia elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, így alkalmazása is természetes könnyedséggel valósulhat meg (például anyanyelven való tanulás). A gazdasági műveltség bizonyos tudásterületekhez köthető általános tájékozottságot, biztonságos eligazodást, nagy összefüggések átlátását, alkalmazható tudás összehangolását igényli az oktatótól és tanulótól. A szakértelem nem más, mint egy jól meghatározott területen alkalmazható fogások, tárgyismeret, elsajátított sémák összessége (ez a szakértői, kézzelfogható tudás).

Nagy társadalmi problémát okoz a képzettség hiánya. Emiatt erős a törekvés a műveltségbeli egyenlőtlenségek kiküszöbölésére. Európa-szinten különböző nemzetközi mérések ma már a leszakadók nagyságrendjét is mérik, ami a nemzeti kormányzatokat a hátrányok kiküszöbölésére sarkallja, mivel így erősíthetik országuk versenyképességét, gazdasági stabilitását.

Tudás és gazdaság viszonyáról még annyit elmondhatunk, hogy szerintünk a társadalom jó működését, fennmaradását legközvetlenebbül a gazdasági tevékenység szolgálja. A termelési módok fejlődése, az emberi ismeretek gyarapodása egyre több ágra bontotta és egyre bővebb tudásbeli alapokra helyezte a termelő és szolgáltató tevékenységet. Ennek a folyamatnak a részeként megfigyelhető az is, hogy a gazdaság szereplői, szervezetei egyre nagyobb figyelmet fordítanak a saját fejlődésüket befolyásoló oktatásra és képzésre. Jelenleg több ezer magyar közgazdász vesz részt közvetlenül a társadalmat működtető intézményrendszerekben, azonban sokkal nagyobb azoknak a száma, akiknek az intézményrendszerek menedzselőjeként ismerniük kellene azt a feltételrendszert és környezetet, amelynek anyagi, pénzügyi kapcsolatrendszerében fennmaradását biztosítani tudja, ami-

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 9

hez a gazdálkodás, az anyagi-pénzügyi forrásbiztosítás megfelelő szakismeretek nélkül elképzelhetetlen.

A globalizált világgazdaságban nemzetközi szervezetek alakultak, amelyek az olyan, közvetett hatást gyakorló területekre is kiterjesztik működésüket, mint az oktatási rendszerek. A Lisszaboni folyamat 2010-et jelölte meg eredetileg Európa versenyképessége mércéjének, a legmagasabb szint elérését tekintve. Célja elérni, túlhaladni más gazdasági zónák képességeit. Mi is tehát az Európa Tanács Lisszaboni folyamat programjának a célja? „Az uniónak a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes a fenntartható gazdasági növekedésre, miközben több munkahelyet és erősebb társadalmi összetartást teremt." Már kétszer vizsgálták felül a Lisszaboni folyamat programját. A meggyőzőbb felfogás, hogy nem érjük el a kitűzött célt a kijelölt időre. Pedig az oktatás és főleg a szakoktatás Európában ennek a folyamatnak kellene megfeleljen.

A tudásmenedzsment és tanuló társadalom a következő kérdéseket fogalmazta meg az átalakuló iskolák számára:

– Képesek-e megfogalmazni az oktatás irányítói és a gyakorlatban tevékenykedő szakemberek azokat az új feladatokat, amelyek rájuk várnak és csakis ők képesek bármelyik más szereplőnél vagy intézménynél jobban elvégezni a tudásalapú társadalom létrehozásában és kiszolgálásában? Milyen újításokra van ehhez szükség?

– Megtalálja-e az iskola azokat az eszközöket és módszereket, amelyek segítségével képes folyamatosan emelni az oktatás színvonalát és az igényeknek megfelelően növelni a tanulók teljesítményét? Ha a **tudást terméknek tekintjük** (ez egy új fogalom – márpedig a munkaerőpiacon már elég régóta az), hogyan állítható elő a mai szinten, miközben a „termelő szervezet" (az oktatási rendszerek) egy évszázad óta szinte változatlan?

A vállalkozói szemléletmódnak az iskolai nevelés egészére ki kell hatnia. Véleményem szerint az elsődleges tennivaló: a romániai magyar pedagógusokkal megismertetni és elfogadtatni a piacgazdaságra jellemző gazdasági kultúrát. Ehhez már létezik szervezeti keret, az RMPSZ (Romániai Magyar Pedagógus Szövetség) által szervezett BOLYAI Nyári Akadémia, amelyen több ezren vesznek részt, óvónők, tanítók, általános iskolai és gimnáziumi tanárok. Az RMKT (Romániai Magyar Közgazdász Társaság) már szervezett módszertani továbbképző tanfolyamokat a közgazdasági tantárgyakat oktató tanárok számára, s ezt a jövőben is folytatni szeretné. A szerzett tapasztalatokat felhasználva kidolgozhatnánk egy olyan módszertani programot, amely segítene, hogy egész fiatalon, már az óvodáskorban megkezdődjön a gazdasági szemlélet megalapozása játékkal, majd erre épüljön tovább az iskolai nevelés. Fontosnak tekintjük, hogy a továbbképzéseken kezdetnek illesszünk be

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 10

minden pedagóguscsoport számára egy-két előadást a gazdasági kultúrával kapcsolatosan, ötletet adva mindenki számára szaktantárgyának és a gazdasági élet különböző problémáinak összekapcsolására. További feladatok, hogy közös továbbképzést szervezzünk a gazdasági szaktanárok és a társadalomtudományokat oktató tanárok számára. Ez azért is fontos, mert a legújabb tanügyi reformtervezet szerint mind az elméleti, mind a szakmai középiskolai oktatás törzsanyagába bevezették a vállalkozásoktatást a IX–X. osztályban. Ez mindenképpen előrelépés, de nagyon kevés ahhoz, hogy a gazdasági kultúrára való nevelést iskolai szinten megoldhatónak tekintsük.

Talán nem vágyálom, hanem időszerű szükségesség, hogy minden középiskolát végzett diák rendelkezni fog majd olyan közgazdaságtani, pénzügyi és jogi ismeretekkel, amelyek lehetővé teszik mikroszinten egy kisvállalkozás áttekintését, szükség esetén az azok intézésében való közreműködést, makroszinten az állami gazdaságpolitikában és a nemzetközi gazdasági folyamatokban való tájékozódást, eligazodást vagy akár részvételt.

Mi vár ránk az EU-ban, a tudás és gazdaság viszonya tekintetében? Míg korábban a tudás önmagában vett értékét is elismerte a társadalom, ma inkább azt tekinti értéknek, ami közvetlenül alkalmazható és gazdasági hasznot eredményez. Az előttünk álló konstellációban hihetetlen fontosságú lesz a képzés, ami az értelmünkre, intelligenciánkra, alkotói ösztönre kell alapozzon, mert a nagy, világméretű pénzvilág újraelosztásban, tehát a gazdaságban, Európában egyre inkább a szolgáltatások kerülnek súlypontosabbá, a fizikai munkára alapozott termelés pedig Kelet felé tart. Könyörtelenül előtérbe kerül a munkaerő mobilitás kérdése.

A tudásalapú társadalomban a kutatás-fejlesztés hozhatja meg a sikert. A tudás előállítása, termelése, adásvétele iparszerű tevékenységgé alakuló folyamat. Ezt el kell fogadni, még ha nem is értünk vele teljesen egyet, azonban az uniós csatlakozási kényszerpálya az alábbi kérdéskörök figyelembevételére kötelez:

– Ahogy az emberek egyre gyakrabban változtatnak munkahelyet, esetleg szakmát, egyes készségek gyorsabban elavulnak. Ez teszi szükségessé, hogy a munkahelyeken folyó oktatás kiegészítse az iskolait. A költségkímélő, könnyen alkalmazkodó képzési formák iránti igény megváltoztathatja a hagyományos iskola funkcióját és struktúráját.

– Az oktatóknak szükségük van az információs és kommunikációs technológiai készségekre és a technika rendszeres használatára, ezért lehetővé kell tenni, hogy elsajátítsák azt.

– A tudás egy része gyorsan elavul, ezért számot kell vetni azzal, hogy mely ismeretek merülhetnek gyorsan feledésbe, ezeket esetleg fel lehet cserélni másokkal, és melyeket kell megőrizni és szüntelenül továbbépíteni.

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 11

– A kínált oktatási szolgáltatások választéka bővülni fog, a szélesedő lehetőségek között lesz a felnőtt- és a távoktatás.

– A posztszekunder intézmények széles ügyfélkörre számíthatnak, keresik a helyüket és a kapcsolatokat, és a piachoz igazodva az azonnal hasznosítható tudás átadására törekednek. A tudás minősége is változatossá válik, az „ügyfélkör" igényei szerint. Fenntartásukból lassan kiszorul az oktatási kormányzat, így a minőség garantálása és ellenőrzése is lehetetlenné válik.

– Elmosódottabbá válnak a határvonalak a formális és informális tanulás, a szakmára való felkészülés, a szabadidős tevékenységek, az iskola és más közösségek, vagyis az élet és az iskola között. Várható, hogy az iskola, a munkahely és az otthon között szorosabb kapcsolat alakul ki. Az iskolák többfunkciós, sok korcsoportot kiszolgáló, könnyebben használható, hosszabb nyitvatartási idővel működő közösségi tanulási központokká fejlődnek tovább, rugalmas munkarendjükbe bevonják a háztartásokat, a munkahelyeket, a civil szervezeteket, és tanulási hálózatba szerveződnek.

– Egyre inkább elvárható az iskoláktól, hogy kivegyék részüket az erkölcsi és állampolgári nevelésből, hogy felkészítsenek a felnőtt élet kötelességeire és jogaira, a közösségi együttélés szabályaira, a törvények betartására, a társadalmi rend és a szociális kohézió fenntartására vagy kiépítésére.

Következtetések: Rövid időn belül megtörténik a gazdaságpolitika összekapcsolása az oktatásüggyel. Az alapprobléma, hogy az erdélyi magyar társadalom elmúlt ötven évében a polgárok döntő hányadának nem volt módja elsajátítani a vállalkozói kultúrához nélkülözhetetlenül szükséges gondolkodásmódot. A lakosság legnagyobb százaléka alkalmazottként élt, s ennek megfelelően gondolkodott. Az elmúlt évtized változásai ezért is érintették olyan váratlanul és olyan érzékenyen az állampolgárok döntő többségét. A privatizációt gyorsan végre kellett hajtani, a piacgazdaság rendszerének törvényes hátterét viszonylag könnyen meg lehetett teremteni, de az emberek tudatát nem lehet ilyen hirtelen átalakítani. Egy társadalmi berendezkedés tudati hatásai általában nehezen számolhatók fel, de különösen lassan megy ez végbe az oktatási szférában. A piacgazdaság világának, értékrendszerének beépítése az oktatásba azért nagyon nehéz, mert a tanárok igen nagy hányada még a megelőző társadalomban nőtt fel, sem megélt tapasztalataik, sem képzésük nem erre a világra készítették fel őket.

A fentiekből kiviláglik, hogy bármennyire is szeretné például a tanártársadalom a status quo megőrzését vagy éppen a visszatérést a régebbi oktatási „rendhez", a jelenlegi helyzetből csak előrefelé van kiút.

Újjá kell építeni a gazdasági kultúrára nevelés spontán és formai struktúráit Erdélyben.

ujforum53.qxp 7/7/2006 5:00 PM Page 12

Ki kell dolgozni a gazdasági kultúra fejlesztési tervét az oktatási intézmények, az RMPSZ, RMGE és más oktatásban érdekelt civil szervezet képviselőinek együttműködésével.

Összegezésképpen tehát elmondhatjuk azt, hogy ma már valójában senki sem a klasszikus közgazdasági ismereteket érti a gazdasági kultúra alatt, hanem annál sokkal többet: a fogalomértéstől a mindennapi életben való eligazodáson át, önmaga erőforrásainak és a rendelkezésre álló erőforrásoknak a felhasználásáig. Ez a felfogás lassan kezd utat törni az erdélyi közgazdasági képzésben is.

Irodalomjegyzék:

1. Borgulya Istvánné – Barakonyi Károly: *A vállalati kultúra*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.
2. Gazdag Ildikó: *Az iskola szerepe a gazdasági kultúra kialaktásában.* Közgazdászfórum, 2003. VI. évf. 8. sz.
3. Kopátsy Sándor: *Oktatás és gazdaság*, Új Pedagógiai Szemle, 1998/07–08.
4. Somai József: *Az erdélyi magyar gazdasági szakoktatás helyzete.* Közgazdászfórum, 2003. VI. évf. 8. sz.